

Anita SMYK* (UPH w Siedlcach, Polska)

Julia Domna w polityce dynastycznej Septymiusza Sewera – wprowadzenie do problematyki

Abstract: *Julia Domna, wife of Emperor Septimius Severus and mother of two emperors Caracalla and Geta, is the most famous the so-called 'Syrian princesses'. The article discusses the role of Julia in the Propaganda Policy of Severus as the founders of the new dynasty.*

Key words: Severan Dynasty, Julia Domna, Roman Empire, History,

Streszczenie: *Julia Domna, żona cesarza Septymiusza Sewera i matka dwóch cesarzy Karakalli i Gety jest najbardziej znaną wśród tzw. 'syryjskich księżniczek'. Artykuł omawia rolę Julii w polityce propagandowej Sewerów, jako założycieli nowej dynastii.*

Słowa kluczowe: Dynastia Sewerów, Julia Domna, Cesarstwo Rzymskie, historia,

Dynastia Sewerów w latach 193-217

Dynastia Sewerów rządziła Cesarstwem Rzymskim od końca 2 poł. II do początku III wieku po Chr. Pierwszy cesarz tego rodu, Lucjusz Septymiusz Sewer¹ urodził się w 145 roku w mieście Leptis Magna w Afryce, jako syn Publiusza Septymiusza Gety i Fulwii Pii. Zanim został cesarzem był żonaty z kobietą o imieniu Paccia Marciana. Po śmierci pierwszej żony poślubił w 187 roku kobietę z arystokratycznej rodziny w Emesie - Julię Domnę². Julia urodziła dwóch synów Septymiusza, Karakallę i Getę³. Septymiusz pisał się po drabinie urzędniczej kariery, by w 190 roku zostać konsulem, a następnie zarządcą Górnej Panonii z trzema legionami pod swoim dowództwem. Po zabójstwie cesarza Pertinaksa zaangażował się w walkę o władzę w Rzymie. 13 kwietnia 193 r. legiony naddunajskie obwołały go cesarzem. Septymiusz Sewer po pokonaniu Pesceniusza Nigra, obwołanego cesarzem przez wojska wschodnie (w wojnie z nim Septymiusz zburzył miasto Bizantion, popierające Nigra), rozprawił się z Klodiuszem Albinem, którego cesarzem obwołały wojska Brytanii i Galii.

---

* Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych, anitasmyk@op.pl

¹ KOTULA 1987; BIRLEY 1999; LUSNIA 2012.

² PIR2 I 663. LUSNIA 2013.

³ LEVICK 2007: 31-32.

W 197 r. rozbił pod Lugdunum jego armię, a miasto oddał jako łup swoim żołnierzom⁴.

Panowanie Sewera to ostatni okres ekspansji terytorialnej Rzymu. W latach 197-199 poprowadził wyprawę przeciwko rosnącym w siłę Partom. Zdobył Ktezyfon i Seleukeję, a w wyniku podbojów, północną część Mezopotamii przyłączono do Rzymu⁵. Po kilku latach pokoju, w 208 r. udał się do Brytanii by odzyskać panowanie nad północną, nękaną przez Kaledończyków częścią wyspy. Odbudował wał Hadriana i zapewnił spokój na granicy. Podobnie jak uprzednio Syrię, podzielił Brytanię na dwie prowincje: Superior na południu i Inferior na północy. Dokonał tego celem osłabienia stanowiska namiestnika. Kampania ta była jego ostatnią i zabrał na nią rywalizujących ze sobą synów, aby ich zdyscyplinować⁶. Zmarł 4 lutego 211 r. w Eboracum. Był jedynym z dynastii, który zmarł śmiercią naturalną. Jego prochy umieszczono w mauzoleum Hadriana. Nadano mu status *divus*⁷.

Władzę w cesarstwie, po śmierci ojca przejął Karakalla, jednak zgodnie z wolą ojca współrządcą miał być jego młodszy brat Geta. Bracia nie mogli się porozumieć, pomimo usilnych prób pogodzenia ze strony matki, Julii Domny. Ostatecznie Geta został zamordowany i skazany przez brata „na niepamięć”. W 212 r. Karakalla wydał edykt *Constitutio Antoniniana*⁸, który nadawał obywatelstwo rzymskie wszystkim mieszkańcom Imperium Romanum. Rok po śmierci brata opuścił Rzym. Prowadził kampanię nad Renem, później wyruszył na wschód przeciw Partom. W 214 zdobył dla Rzymu królestwo Adiabeny. Karakallę zamordowano 8 kwietnia 217 r. Nie został uznany za *divus*, ale jego prochy spoczęły w mauzoleum Hadriana⁹.

Reformy Septymiusza Sewera

Septymiusz Sewer był świetnym wodzem, przeprowadził wiele reform w wojsku. Stworzył lepsze warunki służby dla żołnierzy poprzez zwiększenie żołdu, racji żywnościowych, a także pozwolił na zawieranie małżeństw i stworzył żołnierzom możliwość awansu poprzez stopień centuriona do godności ekwickich. Zwiększył militarną obecność w Rzymie i okolicach. Choć jego reformy nie miały charakteru radykalnego, a jedynie praktyczny, to działania te przyniosły mu reputację „cesarza-żołnierza”. Był również doskonałym administratorem, przeprowadził reorganizację Afryki wyłączając cesarską prowincję Numidię, wspierał rozwój miast afrykańskich, z których wiele uzyskało wyższy status. Na ten czas przypada okres intensywnej urbanizacji Afryki. Oprócz tego, że dbał o swoje rodzinne strony odnowił wiele budynków

---

⁴ CAMPBELL 1994: 40-41. BIRLEY 1999: 113. 125.

⁵ MAKSYMUK 2015: 13-14.

⁶ Kasjusz Dion LXXVII 13.

⁷ BIRLEY 1999: 170-187.

⁸ JACZYNOWSKA 1986: 313; ROWAN 2012: 142-143.

⁹ GOLDSWORTHY 2009: 75.

w Rzymie jak Oktawia Porticus. Postawa Septymiusza wobec senatu była raczej niezyczliwa, rola senatu ograniczała się jedynie do zatwierdzania cesarskich zarządzeń. Cesarz związany był mocno ze średnimi i niższymi warstwami, z których rekrutowała się armia, starał się więc objąć prawną opieką wszystkich mieszkańców Imperium niezależnie od ich pochodzenia etnicznego czy społecznego¹⁰.

Julia Domna – matka nowej dynastii

W 196 r. Septymiusz przeprowadził swoją fikcyjną adopcję do rodu Antoninów i został uznany synem Marka Aureliusza, a niedługo po tym nadał swojemu starszemu synowi, Karakalli tytuł cezara. Panowanie dynastii miała wzmocnić również religia. Rozpowszechniano kult całej cesarskiej rodziny. W tym czasie zaczął się kształtować dwór cesarski, przebywających u boku władcy i przez niego finansowanych wysoko postawionych osób.

Julia Domna, żona Lucjusza Septymiusza Sewera pochodziła z rzymskiej prowincji Syrii. Urodziła się jako córka najwyższego kapłana boga słońca Elagabala. Jawiła się jako osoba o silnej osobowości, wysokiej kulturze, dobrym wykształceniu i szerokich zainteresowaniach. Miała duży wpływ na męża¹¹. Fakt, że pierworodny ich syn miał przydomek rodziny matki *Bassianus*, a nie ojca, świadczy o tym najlepiej¹². Jej działania dotyczyły spraw państwowych, szczególnie w zakresie kultury i rozszerzały się na cały kraj. Otaczała się filozofami, stworzyła na dworze salon intelektualny, do którego należał Filostratos i wielu ówczesnych pisarzy i myślicieli¹³. W czasie igrzysk z okazji przełomu wieku stała na czele rzymskich matron, choć wychowana była w duchu orientalnym. Wspierała renowacje wielu budowli jak np. odbudowę świątyni Westy, zniszczonej po pożarze¹⁴.

Przyznano jej wiele tytułów. Od 193 r. miała tytuł *Augusta*¹⁵, w 195 r. nawiązując do ciągłości dynastii i roli wojska w dojściu Sewera do władzy otrzymała tytuł „matka obozów” (*mater castrorum*)¹⁶. Istniały dwa główne powody przyznania tego tytułu. Po pierwsze, odkąd Sewer w wyniku wojny domowej został cesarzem, musiał usunąć innych pretendentów do tronu, a Julia, wbrew ogólnym oczekiwaniom, nie zachowywała się jak inne rzymskie matrony. Nie zadowalała się pozostaniem w domu, ale zamiast tego dołączyła do męża w jego wschodniej kampanii przeciwko swojemu rywalowi, Pescenniuszowi Nigrowi, mieszkając w obozach wojskowych obok żołnie-

---

¹⁰ ASANTE, SHANZA 2010; KRÓLCZYK 2014.

¹¹ *Historia Augusta*, Sewer 18. 8.

¹² OKOŃ 2012: 8.

¹³ Kasjusz Dion LXXV 15. 7; LXXII 18. 3; HEMELRIJK 1999: 122-126.

¹⁴ SMYK 2018: 10.

¹⁵ MAKSYMIOUK 1998: 50.

¹⁶ AE 1950, 0230: Iuliae // Domnae / Aug(ustae) matri / castro[rum] / [col(onia) Iulia] / Fel(ix) Ber(ytus) / pu(blice) dec(reto) dec(urionum); LUSNIA 1995; MAKSYMIOUK 1999; LEVICK 2007: 42-44; LANGFORD 2013: 23-48.

rzy. Inny kluczowy czynnik stojący za przyznaniem tego tytułu był czysto propagandowy. Ponieważ był to niezwykle niestabilny czas dla Sewera i nowej cesarskiej rodziny, tytuł ten sprzyjał poczuciu związku między armią, a dynastią rządzącą i zmniejszył prawdopodobieństwo wojskowego zamachu stanu przeciwko nim. Pomagając zabezpieczyć lojalność rzymskiej armii, tytuł Julii Domny *mater castrorum* pomógł ustabilizować i usankcjonować rządy Septymianusa Sewera i zapewnić ewentualne dziedzictwo jego synów, Karakalli i Gety. Tytuł *mater castrorum*, przed Julią nadany był tylko raz: Faustynie Młodszej, żonie cesarza Marka Aureliusza. To, że zarówno Julia Domna, jak i Faustyna Młodsza otrzymały tytuł, świadczy o próbie połączenia Sewera z dziedzictwem Antoninów.

Kolejne tytuły, od 196 „matka cezara” (*mater Caesaris*)¹⁷, od 198 „matka augusta i cezara” (*mater Augusti et Caesaris*)¹⁸, a od 209 „matka Augustów” (*mater Augustorum*)¹⁹. Prawdopodobnie miała wpływ na odsunięcie prefekta pretorian Plaucjana, który wcześniej rozpowszechniał na jej temat oczerniające ją informacje. Z tego czasu pochodzą kolejne tytuły „matka senatu” (*mater senatus*) i „matka ojczyzny” (*mater patriae*)²⁰. Podkreślają one, pozycję całej rodziny Sewerów określanej jako *Domus Divina*²¹.

Po śmierci Sewera, Julii nie udało się pogodzić poróżnionych synów, Karakalli i Gety, którzy nie mogli się porozumieć w sprawie wspólnych rządów. Na oczach matki Geta został zamordowany na polecenie Karakalli²². Karakalla skazał Getę na nie pamięć (*damnatio memoriae*), wymazując jego wizerunki i nie pozwalając matce na żałobę. Julia Domna była przez Karakallę szanowana i otaczana czcią²³. Miała na dworze zadania administracyjne związane z korespondencją²⁴. Doradzała rozsądnie lecz nieskutecznie. Po śmierci Karakalli odmówiła współpracy z Makrynem, brała udział w spisku przeciw niemu. Osamotniona, szykanowana i chora, przestała przyjmować

¹⁷ CIL 03, 07690: -----]I[---] / I[---]VIE pr[o] / [s]al[ute Imp(eratoris) M(arci)] Aur(eli) / An[to]nini Aug(usti) / et [I]u[li(a)]e Domn(a)e / [matris?] Ca(e)sar(is) / IS(?) d(e)d(icavit).

¹⁸ AE 2009, 1167: -----] / [[et P(ublio) Septimio Getae Caes(ari)?]] / Imp(eratoris) [Caes(aris) L(uci) Septimi Severi] / Pii Pe[r]tinacis Augusti] / [[filio]] et [Iul(iae) Domnae matri Aug(usti)?] / [et Caes(aris)? - -] / [-----].

¹⁹ AE 1985, 0867: Iuliae Domnae Aug(ustae) / matri Augg(ustorum) castrorum/que perennibusq(ue) victo/riis eorum Imp(eratoris) Caes(aris) L(uci) Sep/timi Severi Pii Pertinacis / Aug(usti) Arab(ici) Adiab(enici) Part(hici) max(imi) / fortissimi felicissimi / coniugi / c(ivitas) G(iu)fitana d(ecreto) d(ecurionum) d(edit) p(osuit) eademq(ue) / dedicavit. OKOŃ 2011: 446.

²⁰ BENARIO 1958: 67-70; KETTENHOFEN 1979: 86-96; MAKSYMIOUK 1998: 55-56

²¹ AE 1971, 0028: Iovi Opt(imo) Max(imo) / Dolicheno / pro salute Imp(eratoris) / L(uci) Septimi Severi Pii Perti/nacis Aug(usti) et M(arci) Aureli Ant/onini Caesar(is) et Iul(iae) Domnae / Aug(ustae) et tot(ius) dom(us) divinae / M(arcus) Valerius Valen/tinus optio cl(assis) pr(aetoriae) Ra(vennat)is de s(uo) f<e>ci(t) / militib(us) class(is) Dextro II et Prisco co(n)s(ulibus) // Iusso(!) Caeci/liio(!) Servillia/no c(uratore) o(perum) p(ublicorum) III K(alendas) Iulias; Dyskusja o aspektach propagandowych macierzyństwa Julii Domny patrz BERTOLAZZI 2019.

²² Herodian 4. 4.

²³ AE 1958, 0232: -----?] / [Iuliae Dom]/[nae] A[ugus]/tae [matri] / san[ctissi]/mi A[ntoni]/ni Au[g(usti) et cas]/tror(um) [sena]/tusq(ue) a[c patr(iae)] / coh(ors) [V Ling(onum)] / Ant[oni]/nian[a ---].

²⁴ Kasjusz Dion LXXVIII 18. 2-4.

pożywienie i zmarła z wycieńczenia. Została pochowana w Mauzoleum Augusta, ale Julia Meza spowodowała, że jej ciało przeniesiono do Mauzoleum Hadriana gdzie spoczęła obok swego męża²⁵.

Fig. Srebrny denar ze zbiorów British Museum numer: R.15471. Awers: IVLIA PIA FELIX AVG, Rewers: MAT AVGG MAT SEN M PATR (rys. A. Smyk)

Podsumowanie

Julia Domna, żona cesarza Lucjusza Septymiusza Sewera przez 25 lat, od objęcia władzy przez Sewera w 193 r., aż do zamordowania Karakalli w 217 roku, miała znaczącą pozycję na cesarskim dworze w Rzymie. Była najbardziej czczoną z wszystkich cesarzowych. Jej wizerunek, z różnych okresów życia, widniał na największej ilości inskrypcji, reliefów i monet, spośród jakichkolwiek innych kobiet z dworu cesarskiego. Była to całkowicie świadoma polityka Sewera w tworzeniu wizerunku Julii jako symbolu zgody i dobrobytu i promowaniu swojej idealnej, oddanej rzymskiej tradycji rodziny, jako nowej dynastii.

Julia Domna, żona Septymiusza Sewera, czczona była jako *Pia Felix Mater Augustii et senatus et patriae*. Tytułatura ta była wynikiem prowadzonej przez cesarza polityki dynastycznej i kultu całej rodziny. Używał on obrazu swojej żony Julii Domny jako formy propagandy. Wykorzystując jej publiczny wizerunek chciał zyskać przychylność wojska, narodu rzymskiego i senatu. Poprzez wykorzystanie podobizny żony rozpowszechniał wizję stabilizacji i dobrobytu, siebie zaś kreował na twórcę nowej dynastii. Po latach ukierunkowanej propagandy, gdy uległo jej zarówno wojsko jak i administracja imperialna, wydaje się, że cel Sewera został zrealizowany. Najlepszym dowodem na to jest inskrypcja znaleziona w Dura-Europos, datowana na 211-212 r.²⁶

²⁵ Kasjusz Dion LXXIX 23. 4; Kasjusz Dion LXXIX 23. 6.

²⁶ Po śmierci Septymiusza Sewera i jego deifikacji w 211 r., ale przed *damnatio memoriae* Gety w 212 r.

Imp(eratori) Caesari divi Septimi Sev[eri Pii Felicis Arab(ici) Adiab(enici) Parthici] / maximi Britannici maximi [filio ---] / [[[---]]] [divi M(arci) Aureli] Antonini Pii Germanici Sarmatici nepoti [divi Antonini Pii pron]epoti / divi Hadriani abnepoti divi Trai[ani Parthici et divi N]ervae / adnepoti a [[--- P(ublio) Septimio Getae]] et / [I]u[lia]e Aug(ustae) Piae Felici matri Augg(ustorum) et [castrorum et senatus] et patriae // ----- milites] / [vexillationis] / An[toninianorum] / Europa[eorum] / devoti num[ini] / maiestatique / eius²⁷

Bibliografia

Źródła

- AE - *L'Année Epigraphique*, red. R. CAGNAT, 1936.[<https://edh-www.adw.uni-heidelberg.de>]
Herodian, *Historia cesarstwa rzymskiego*, przekł. L. PIOTROWICZ, wstęp i kom. J. WOLSKI, Wrocław: Ossolineum, 2004.
Historycy cesarstwa rzymskiego. Żywoty cesarzy od Hadriana do Numeriana, przekł., wstęp i kom. H. SZELEST, Warszawa: Czytelnik, 1966.
Kasjusz Dion, *Historia Rzymska, księgi Seweriańskie (LXXIII-LXXX)*, przekł., wstęp i kom. K. BIAŁY, Szczecin: Minerva, 2017..

Opracowania

- ASANTE M.K., SHANZA I. (2010), „Rediscovering the ‘Lost’ Roman Caesar: Septimius Severus the African and Eurocentric Historiography”. *Journal of Black Studies* 40.4, 606-618.
BENARIO H. (1958), „Julia Domna - mater senatus et patriae”, *Phoenix* 12, 67-70.
BERTOLAZZI R. (2019), „Julia Domna and her Divine Motherhood: A Re-examination of the Evidence from Imperial Coins”, *The Classical Journal* 114. 4, 464-486.
BIRLEY A.R. (1999), *Septimius Severus: The African Emperor*, London-New York.
CAMPBELL B. (1994), *The Roman Army, 31 BC - AD 337: A Sourcebook*, London.
GOLDSWORTHY A. (2009), *How Rome Fell: death of a superpower*, New Haven.
HEMELRIJK, E., *Matrona docta: educated women in the Roman e'lite from Cornelia to Julia Domna*, London 1999.
JACZYNOWSKA M. (1986), *Historia starożytnego Rzymu*, Warszawa.
KETTENHOFEN E. (1979), *Die syrischen Augustae in der historischen Überlieferung*, Bonn.
KOTULA T. (1987), *Septymiusz Sewer. Cesarz z Lepcis Magna*, Wrocław.
KRÓLCZYK K. (2014), *Propagatio Imperii. Cesarstwo Rzymskie a świat zewnętrzny w okresie rządów Septymiusza Sewera (193–211)*, Poznań.
LANGFORD J. (2013), *Maternal Megalomania: Julia Domna and the Imperial Politics of Motherhood*, Baltimore.
LEVICK, B. (2007), *Julia Domna: Syrian empress*, London.
LUSNIA S. (2012), „Septimius Severus Pertinax Augustus, Lucius”, [w:] *The Encyclopedia of Ancient History*, red. R. BAGNALL, et al., Blackwell.
LUSNIA S. (2013), „Julia Domna”, [w:] *The Encyclopedia of Ancient History*, red. R. BAGNALL, et al., Blackwell.

---

²⁷ AE 1984.0921.

- LUSNIA, S. (1995), „Julia Domna’s coinage and Severan dynastic propaganda”, *Latomus* 54, 119-140.
- MAKSYMIOUK K. (1998), „Przydomki Julii Domny na monetach”, *Wiadomości Numizmatyczne* 1-2, 49-58.
- MAKSYMIOUK K. (1999), „Założenia polityki propagandowej Septymiusza Sewera na przykładzie tytułu Julii Domny- mater castrorum”, *Meander* 5, 449-455.
- MAKSYMIOUK K. (2015), *Geography of Roman-Iranian wars. Military operations of Rome and Sasanian Iran*, Siedlce.
- OKOŃ D. (2012), „Julia Augusta mater w świetle źródeł epigraficznych”, *Przegląd Zachodniopomorski* 27.2, 7-16.
- ROWAN C. (2012), *Under Divine Auspices: Divine Ideology and the Visualisation of Imperial Power in the Severan Period*, Cambridge.
- SMYK A. (2018), „Kobiety z dynastii Sewerów”, *Officina Historiae* 1, 9-21.
- The Prosopographia Imperii Romani Saec I. II. III*, (the second edition), red. E. GROAG, A. STEIN, L. PETERSEN, Berlin.